

це поширення, так і особливості застосування норм трудового законодавства до окремих категорій суб'єктів. За змістом це повинен бути акт достатньо значний за обсягом, який би на законодавчому рівні заклав основи механізму реалізації права на працю, гарантії держави щодо забезпечення зайнятості незахищених у соціальному відношенні категорій громадян, гарантії при розірванні трудового договору за ініціативою роботодавця, охорони праці, виробничої санітарії, контролю за додержанням трудового законодавства, розглянув інші важливі питання.

А. П. ЗАЄЦЬ,
кандидат юридичних наук,
Секретаріат Верховної Ради
України

ЛЕГІТИМАЦІЯ ПРИПИСІВ ДЕРЖАВИ ЯК КІНЦЕВА СТАДІЯ ПРАВОТВОРЕННЯ

Побудова правової держави в Україні вимагає розробки нової правової доктрини, у тому числі теоретичного переосмислення взаємозв'язку права і держави, оновленого розуміння права, суті правотворення.

Нормативістське розуміння правотворення розглядає його як суто державну, законодавчу діяльність, як процес закріплення у законі волі народу і цим, власне, обмежуючи процес правотворення. Воно передбачає лише вихідний зв'язок - сприйняття цієї волі державою, але не передбачає зворотного зв'язку - сприйняття народом закріпленої у законі волі як правових норм, визнання їх правовими нормами, тобто такими, що мають реалізовуватись за допомогою власних прав механізмів.

І як наслідок, народ в усіх тлумаченнях процесу творення правових норм не виступає як суб'єкт правотворення. Адже правотворення за таким підходом завершується прийняттям законодавчого акта, який має загальнообов'язковий характер. Звідси й з'являється помилкове, на наш погляд, враження про незалежність "об'єктивованих" таким чином законодавчих актів від окремої особи, суспільних груп тощо. Насправді в цьому випадку можна говорити не про незалежність процесу правотворення, а про відірваність його від народу, здійснення його збюрократи-

зованою, нелегітимною владою, яка не узгоджує свої рішення з народом, виборцями, а також коли народ у цілому і кожен виборець, зокрема, не мають можливості висловитися з приводу цих рішень, а самих демократичних механізмів і процедур апробації державних рішень не існує. У цьому випадку, як вже зазначалось, говорити про право немає сенсу.

Тому ми вважаємо, що лише в процесі легітимації відбуваються ствердження, пояснення, виправдовування чи спеціальне обґрунтування державних приписів (закону) за допомогою апеляції до вищих і абсолютних цінностей, почуттів, історії народу тощо. Вона зовсім не означає юридичне оформленої законності. Легітимність не нав'язується за допомогою примусу, а виникає з певної однорідності моральних установок, традицій, уявлень тощо.

Важлива роль у процесі легітимації належить легітимності самої влади, загальної і правової культури населення, його ціннісних орієнтацій, традицій тощо. Легітимація може не відбутися у випадку, якщо закон формально не суперечить конституції, і буде визнана населенням у разі такого протиріччя за наявності інших факторів, що легітимують цей закон.

На наш погляд, має бути правовою передусім конституція. Причому вона не може бути заздалегідь правовою, не може наперед містити правові ідеї, що "поділяються суспільством на певному рівні політичної і правової культури" і не може бути для суспільства такою, якої суспільство заслуговує. І теоретично, і практично конституція може бути неправовою, фіктивною, такою, що не відповідає народному волевиявленню, суспільним уявленням про належний правопорядок, нехай навіть вона й закріплюватиме пануючі у суспільстві відносини, але це будуть відносини насильства, несправедливості, які більшість суспільства не сприйматиме як правові. Конституція лише прикриватиме демократичними лозунгами такі насильство і несправедливість, не відповідаючи при цьому суспільній моралі.

Державна влада, яка претендує на вираження в правовій системі загальносуспільного інтересу, не має стверджувати кінцевий характер своїх приписів. Така остаточність може надаватись цим приписам лише самим суспільством шляхом їх визнання, свідомого слідування, підтримки. В демократичній державі існує безліч форм, за допомогою яких відбувається процес остаточної об'єктивації правових приписів, їх корекції відповідно волі громадян.

За умови добре налагодженої системи представницької демократії, що дозволяла б не лише формування органів державної влади і місцевого самоврядування на демократичній основі, а й ефективно застосування форм безпосереднього волевиявлення шляхом референдуму, народної законодавчої, конституційної ініціативи, врахування думки громадян через опитування, наявності інших механізмів підтримання взаємозв'язку населення з органами влади і участі його у здійсненні цієї влади (у тому числі через вчасне переобрання чи усунення з посади осіб, які діють не в інтересах народу чи непрофесійно; через демократичні механізми здійснення судової влади, зокрема суду присяжних як способу досягнення більшої справедливості в праві; участі представників громадськості у прийнятті рішень органами державної влади тощо). Визнання правових норм населенням презюмується, виходячи з того, що в разі незгоди населення з рішеннями органів влади ці форми будуть застосовані для відповідної кореляції таких рішень. Якщо подібні демократичні форми відсутні, розходження між дійсною волею громадян і вимогами закону не усувається і закон перетворюється не на вираження їх волі, а волі тих, чиї інтереси цей закон відображає. Такий закон буде триматись лише на силі та примусі державної влади, а не на переконанні громадян. І навіть виконання його в реальному житті не перетворить його в правовий закон, оскільки таке виконання не буде підтримуватись суспільством. А відповідно закон не буде відображати і моральних засад суспільства.

Г. Л. ЗНАМЕНСЬКИЙ,
доктор юридичних наук,
професор, член-кореспондент
АПрН України,

Інститут економіко-правових
досліджень НАН України

УЗГОДЖЕНІСТЬ СТРАТЕГІЙ ПРАВОВОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РЕФОРМУВАННЯ

Всім відомо, що в Україні спостерігається економічна криза, але у кризовому стані знаходяться й інші сфери суспільного життя. Однак для політиків і юристів важливо визнати й наявність правової кризи.